

Az ismeretlen (?) Hédervári Péter

Ebben az esztendőben emlékezünk Hédervári Péter halálának huszadik évfordulójára. A közkedvelt amatőrcsillagász, geológus és tudományos szakíró szellemisége a ma is népszerű, antikváriumokban és a csillagászat barátainak könyvespolcain sokszor hiánytalanul hozzáférhető műveiben tovább él – életéről és munkásságának állomásairól azonban meglehetősen kevés információval rendelkeznek a jelen generáció tagjai, életművének részletes feltárása máig nem történt meg. Rövid írásunkban mi sem vállalkozhatunk erre – pályafutásának legfontosabb állomásait felidézve emlékezünk rá.

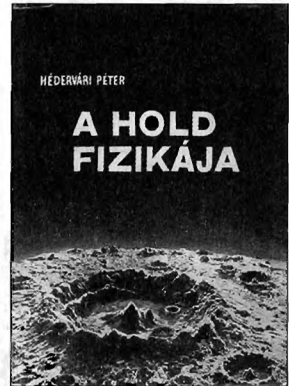
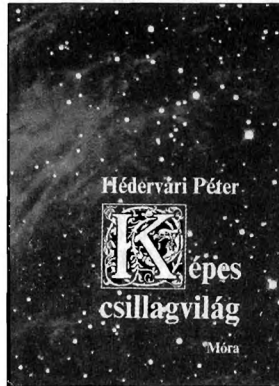

Hédervári Péter 1931. április 29-én született Budapesten. Érettségi vizsgáját 1950-ben a fővárosban tette le; 1953 és 1955 közötti hároméves kötelező katonai szolgálatát a Petőfi laktanyában teljesítette. Szakmai pályafutását a budapesti Városmérési Iroda városmérési részlegén figuránsként – mérnöki segédként – kezdte. 1952-től 1963-ig a Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézetben dolgozott technikusként, majd az Eötvös Loránd Tudományegyetem levelező szakán szerzett diplomájának kézhezvétele, valamint doktori címének megszerzése után tudományos főmunkatársként. Ezt követően 1967-ig a Gamma Geofizikai Szerkesztőségében műszaki dokumentátori feladatot látott el. Munkássága elsősorban a földi és planetáris vulkánosság vizsgálatára, a földrengések földrajzi és időbeli eloszlásának a tanulmányozására, valamint a Csendes-óceán tektonikai és szeizmológiai kutatására irányult.

Már fiatalon verseket és novellákat írt, és az 50-es évektől a könyv- és újságírással is eljegyezte magát. 1950-től a Pajtás című gyermekmagazin munkatársaként tevékenykedett. 1968-ban lett az Élet és Tudomány belső munkatársa, majd rovatvezetője: a geofizikai-csillagászati rovat élén állt öt éven keresztül. Pályafutása során több száz népszerűsítő újságcikke jelent meg: egyrészt napilapokban (például a Magyar Hírlapban és a Népszabadságban), heti- és havilapokban, valamint természettudományos ismeretterjesztő orgánumokban (az Élet és Tudomány mellett a Föld és Égben, a Természet Világában, illetve a Csillagászati évkönyvben) és amatőrcsillagászati folyóiratokban (Göncöl, Meteor). Ismeretterjesztőként a csillagászat, a földrajz, a meteorológia és az őslénytan területeit érintette. Rendszeresen publikált különböző szakfolyóiratokban: a Fizikai Szemle, a Földrajzi Értesítő, a Földrajzi Közlemények, a Földtani Közlöny, a Geofizikai Közlemények, az Időjárás, a Magyar Tudomány és az MTA Magyar Fizikai Folyóirat közölte anyagait.

Hédervári közismertségét és népszerűségét leginkább kiváló ismeretterjesztő könyveinek köszönheti. Ezek a nagy példányszámban eladott, igazi könyvsikernek számító ismeretterjesztő művek azok, melyeket máig szívesen forgatnak újabb és újabb nemzedékek. Asztronómiai vonatkozású könyvei közül legnépszerűbb a Holddal foglalkozó „nagy hármast” (A Hold fizikája, 1962, Amiről a Hold mesél..., 1969, A Hold – és meghódítása, 1970), a Marik Miklóssal és Pécsi Tiborral közösen írt, 1976-os

kiadású A Vénusz és a Mars ostroma, A Naprendszeren innen és túl (1983), a Képes csillagvilág (1984) és az 1986-ban posztumusz megjelent Ismeretlen (?) Naprendszerünk. Kiváló olvasmány az 1980-as Csillagunk: a Nap, az 1983-as Űstökös kutatás az űrkorszakban, valamint tucatnyi földtani témájú bestsellere. Szinte valamennyi művének, még Földünk hűsége kísérőjének témakörével csak érintőlegesen foglalkozóknak is, visszatérő alapotívuma a holdkráterek vulkanikus eredetének bizonyítása – ez az álláspont azonban a 60-as évek végén már tarthatatlan volt.

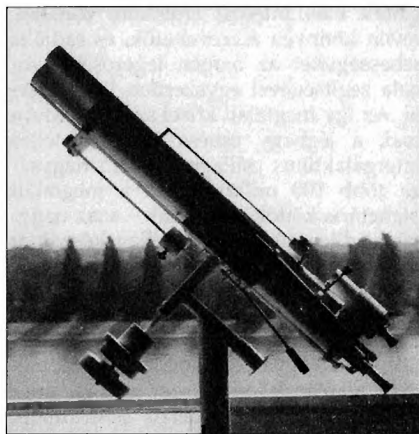
Publikációi jelentek meg Angliában, Csehszlovákiában, Írországban, mindkét Németországban, Olaszországban, a Szovjetunióban, az Egyesült Államokban, Indiában és Japánban. Több külföldi tudományos társaság is tagjai sorában tudhatta. Tagja volt a Royal Astronomical Society-nek; 1964-től alelnöke, majd 1969-től elnöke az International Lunar Society-nek; alelnöke az UNESCO fennhatósága alatt működő International Association of Planetology-nak. Kommunikációját azonban megnehezítette az a tény, hogy bár autodidaktaként tanulva jól írt és olvasott angolul, a nemzetközi közszerepléshez elengedhetetlen beszédkészsége azonban sok kívánnivalót hagyott maga után.

A csillagászzal – mellyel egész pályafutása alatt műkedvelőként foglalkozott – 1948-ban került kapcsolatba. Ezen esztendő tavaszán lett az 1946 és 1949 között működött, Kulin György vezette Magyar Csillagászati Egyesületnek, a mai MCSE jogelődjének a tagja. Társadalmi munkatársként az akkor még egyesületi kezelésben levő budapesti Uránia Bemutató Csillagvizsgáló munkájába is bekapcsolódott. A Természettudományi Társulat fennhatósága alá átkerült obszervatóriumban az 1950-ben megkezdett rendszeres napmegfigyelések részben az ő kezdeményezésére indultak el. Később azonban a nyilvánvaló kapcsolódási pontokon túl – ismeretterjesztő publikációk, műkedvelőknek is szóló előadások – az amatőrmozgalomban nemigen vett részt. Mindez elsősorban visszahúzódó alaptermészetével volt összefüggésben. Egyetlen kivételként az 1980-as években elvállalta a Göncöl Csillagászati és Planetológiai Társaság elnöki pozícióját.

Nála idősebb, súlyosan beteg feleségét, Györgyit odaadón ápolta egészen haláláig. Később az ő emlékének ajánlotta az „Űstökös kutatás az űrkorszakban” című könyvét, és feleségének állított emléket magán-csillagvizsgálójának, a Georgiana obszerv-

vatóriumnak a névválasztásával is. Az alkotó munka mellett nagy gyűjtőszenvedélyel volt megáldva: óriási terepasztallal, értékes és kevésbé értékes darabokat rejtő távol-keleti gyűjteménnyel, fegyvermakettekkel, sőt – akkoriban itthon ritkaságnak számító – dinoszaurusz-kollekcióval is rendelkezett.

Nemzetközi kapcsolatrendszere és külföldi rokonsága révén csillagvizsgálója az akkori átlagos hazai viszonyokat és lehetőségeket messze túlszárnyalta. Az Árpád fejedelem úti társasházban 1978-tól működő csillagda két megfigyelőhelyből állt: egy három méter átmérőjű, teljesen körbeforgatható kupolából, mely a ház belső udvarán kapott helyet, és a felső észlelőállásból, mely lakásának Dunára néző loggiája volt. Hold-, bolygó- és – elsősorban – napmegfigyeléssel foglalkozott (napfoltok, ferek, protuberanciák). Az obszervatórium fő műszere egy 20 és egy 32 cm-es Cassegrain-reflektor volt, de rendelkezett két 15 cm-es refraktorral is, valamint féltucatnyi kisebb távcsővel és komoly kiegészítő eszközökkel (szűrők, mikrométerek). A megfigyeléseket azonban akadályozta az a tény, hogy a kiváló optikájú műszereinek mechanikája komoly kívánnivalót hagyott maga után. Észlelési eredményeiről angol nyelven is beszámolt.

A Georgiana Obszervatórium egyik műszere a Dunára néző loggián (balra) és az udvari kupola (jobbra)

Hédervári Péter váratlanul, életének ötvennegyedik esztendejében, 1984. június 27-én hunyt el a Budapesten. Hagyatékának csillagászati vonatkozású része ismeretterjesztő intézmények között szóródott szét. Szellemi hagyatéka azonban tovább él, emlékének megőrzése és munkásságának megismertetése mozgalmunk közös ügye. Halálának tizedik évfordulóján mindehhez „külső segítség” érkezett: John E. Westfallnak, az ALPO (amerikai Hold- és Bolygóészlelők Társasága) vezetőjének javaslata és az IAU (Nemzetközi Csillagászati Unió) döntése nyomán 1994 óta a korábban Amundsen-A-ként jelölt 69 km átmérőjű, a Hold déli pólusa közelében található kráter Hédervári Péter nevét viseli.

REZSABEK NÁNDOR